

Pravidla chování pro poskytovatele soukromé vojenské a bezpečnostní činnosti během situace ozbrojeného konfliktu

1. Východiska úpravy

S ohledem na závazky České republiky je žádoucí stanovit jednotná pravidla pro případné působení poskytovatelů soukromých vojenských a bezpečnostních služeb během situace ozbrojeného konfliktu jak vnitrostátního, tak mezinárodního. Česká republika se v roce 2013 připojila k Dokumentu z Montreux o souvisejících mezinárodně-právních závazcích a osvědčených postupech států pro působení soukromých vojenských a bezpečnostních společností během ozbrojeného konfliktu vydaného v roce 2008 (tzv. Dokument z Montreux), který shrnuje platné závazky, které státům vyplývají zejména z mezinárodního humanitárního práva a z mezinárodního práva lidských práv v souvislosti s aktivitami těchto společností. Česká republika je smluvní stranou všech relevantních mezinárodních smluv z oblasti mezinárodního humanitárního práva a mezinárodního práva lidských práv. V roce 2015 na 32. Mezinárodní konferenci Červeného kříže a Červeného půlměsíce Česká republika veřejně deklarovala čestný závazek schválený vládou v příloze usnesení ze dne 20. listopadu 2015 č. 950, podle nějž v návaznosti na přijetí vnitrostátní legislativní úpravy Česká republika vyvine veškeré úsilí k přijetí kodexu chování soukromých vojenských a bezpečnostních společností ve třetích zemích. Za tímto účelem Národní skupina pro implementaci mezinárodního humanitárního práva, které předsedá Ministerstvo zahraničních věcí ČR, provedla podrobnou analýzu možných modelů řešení a následně zpracovala tato Pravidla chování pro poskytovatele soukromých vojenských a bezpečnostních služeb během situace ozbrojeného konfliktu (SVBS).

Pravidla jsou určena všem poskytovatelům SVBS založeným podle právního řádu ČR a působícím v oblastech ozbrojeného konfliktu. Cílem pravidel je stanovit standard chování pro poskytovatele soukromých vojenských a bezpečnostních služeb tak, aby jejich činnost neporušovala závazky České republiky plynoucí jí zejména z mezinárodního humanitárního práva a mezinárodního práva lidských práv a naopak napomáhala ke zvýšení standardů ochrany lidských práv, mezinárodního humanitárního práva a zásad vlády práva.

Pravidla vycházejí z mezinárodněprávních závazků České republiky, ze zásadních dokumentů mezinárodního společenství jako např. Všeobecné deklarace lidských práv, Směrnice OSN o pravidlech obchodování a lidských právech. Obsahově zejména naplňují požadavky vyplývající z Dokumentu z Montreux a z Mezinárodního kodexu chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb přijatého v roce 2010 (tzv. Kodex ICoC),¹ který na dobrovolné bázi přijala řada zahraničních SVBS jako svůj autoregulační mechanismus.

2. Definice

Pro účely těchto pravidel se rozumí:

Implementace – vytvoření takových vnitřních směrnic či nastavení příslušných politik, které v dané SVBS nastaví procesy požadované těmito Pravidly.

¹ International Code of Conduct for Private Security Service Providers, 2010, www.icoc-psp.org

Ozbrojený konflikt – uchýlení se k ozbrojené síle mezi státy, nebo déletrvajícím ozbrojeným násilím mezi vládní autoritou a organizovanými ozbrojenými skupinami či mezi takovými skupinami uvnitř jednoho státu.²

MPLP – mezinárodní právo lidských práv – jedná se o soubor pravidel mezinárodního práva, jejichž cílem je ochrana základních práv a svobod člověka.

MHP - mezinárodní humanitární právo – jedná se o soubor pravidel mezinárodního práva (smluvních i obyčejových) upravujících pravidla chování v souvislosti a během ozbrojeného konfliktu, cílem je chránit osoby, které se přímo nebo nepřímo účastní nepřátelských akcí, a dále omezuje způsoby a prostředky používané k vedení boje.

Poskytovatelé SVBS – poskytovatelé soukromé vojenské a bezpečnostní služby, která zahrnuje např. hlídání, ochranu osob a objektů (konvoje, určená místa, sklady zbraní apod.), ať ozbrojené či neozbrojené, či výkon jakékoli související aktivity, která při své činnosti vyžaduje manipulaci se zbraní.

Signatář Pravidel – SVBS, která se podpisem zavázala dodržovat ustanovení těchto Pravidel.

SVBS – Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti poskytující soukromé vojenské a bezpečnostní služby, a to bez ohledu na to jak se společnosti samy nazývají a bez ohledu na jejich právní formu založení.

Zákazník – fyzická či právnická osoba, státní či soukromá entita, která má zájem si nechat poskytnout či si nechá poskytnout služby SVBS. Do této kategorie spadá i pořízení služeb SVBS skrze prostředníka (subdodavatel).

Zaměstnanec či spolupracující osoba – jedná se o osobu, která je u SVBS v pracovněprávním či obdobném vztahu, a to bez ohledu na její formální zařazení (pracovník, nadřízený) či specifické označení. Do této kategorie náleží jak osoby placené za svou činnost, tak osoby vykonávající ji dobrovolně (stážista).

2. Účel, cíl a rozsah aplikace Pravidel

- a) Pravidla jsou určena a otevřena k podpisu všem SVBS založeným podle právního řádu ČR či působícím v ČR na základě zákona.
- b) Cílem Pravidel je stanovit standardy působení SVBS v situaci ozbrojeného konfliktu. Tyto standardy představují vnitřní způsob autoregulace odvětví SVBS za účelem zajištění profesionality a důvěryhodnosti služeb SVBS. Pravidla tak představují zejména dobrovolný závazek SVBS k etickému a zodpovědnému chování SVBS v oblastech ozbrojeného konfliktu.
- c) Pravidla připomínají závazek k dodržování právního řádu České republiky, právního řádu státu místa působení, MPLP a MHP.
- d) Signatáři Pravidel vyvinou kroky potřebné k tomu, aby ustanovení Pravidel dodržovali jejich zaměstnanci či spolupracující osoby, ale také aby v jejich duchu jednali i jejich dodavatelé a další smluvní strany z jejich obchodních vztahů.
- e) Pravidla nelze interpretovat jako omezující či nahrazující právní předpisy, kterými jsou SVBS vázány.

3. Minimální standard chování SVBS

- a) Signatáři potvrzují, že své působení v oblastech ozbrojeného konfliktu budou vykonávat v souladu s právním řádem ČR, zákony a nařízeními státu, na jehož území jsou služby poskytovány, a v souladu s platnými pravidly MHP a MPLP.

² Blíže viz příloha č. 1.

- b) Signatáři, jejich zaměstnanci a spolupracující osoby během výkonu své činnosti budou respektovat lidskou důstojnost všech osob a se všemi osobami budou jednat lidsky, bez jakéhokoli nepříznivého rozlišování.
- c) Signatáři vyvinou veškeré možné úsilí, aby výkonem své činnosti minimalizovali zásahy do osobní svobody jednotlivce a civilního obyvatelstva stejně jako škody na civilním majetku, kulturních statcích a životním prostředí.
- d) V zájmu zajištění co nejvyšší míry profesionality a podpory lidských práv při svém působení budou signatáři usilovat o získání mezinárodních certifikátů ISO 18788:2015, příp. ISO 28007-1:2015.³
- e) SVBS a jejich zaměstnanci či spolupracující osoby v situaci ozbrojeného konfliktu mají podle MHP status civilistů⁴. SVBS musí vyvinout veškeré úsilí, aby omezila výkon svých činností takovým způsobem, aby se její zaměstnanci či spolupracující osoby nestali civilisty přímo se účastnícími nepřátelství.
- f) SVBS a jejich zaměstnanci či spolupracující osoby se nebudou účastnit takových jednání, které mohou vést k porušení MHP, MPLP a relevantního vnitrostátního právního řádu, včetně spáchání válečných zločinů, zločinů proti lidskosti, genocidia.

4. Doporučená praxe

- a) Pravidla užití síly: Signatáři učiní veškeré kroky, aby během své činnosti v situacích ozbrojeného konfliktu nepoužívali sílu a smrtící prostředky. Obecně platí, že sílu mohou užít pouze za okolností vylučujících protiprávnost, např. v nutné obraně či krajní nouzi, a to v závislosti na právním režimu platném v místě, kde dochází k poskytování služby. Pokud však k užití síly budou oprávněni právními předpisy ČR a státu, v němž dochází k poskytnutí služby, pak je nezbytné, aby toto použití bylo v souladu se stanovenými pravidly pro užití síly. Signatáři připraví pro své zaměstnance a spolupracující osoby pravidla užití síly pro působení v situacích ozbrojeného konfliktu. Cílem těchto pravidel je zajistit dodržování MHP, MPLP, práva ČR a práva státu, v němž dochází k poskytnutí služby. Signatáři zároveň zajistí pravidelné vzdělávání v těchto pravidlech pro všechny zaměstnance a spolupracující osoby, a to v rozsahu teoretického a praktického školení minimálně jedenkrát za rok. Jakékoli porušení pravidel užití síly bude signatáři ihned vyšetřeno a nahlášeno odpovědným orgánům.
- b) Sexuální násilí a obchodování s lidmi – Signatáři se zavazují, že v souladu s mezinárodním právem, vnitrostátním právem ČR a právem státu, na jehož území dochází k poskytování služby, nebudou mít prospěch ani se oni či jejich zaměstnanci nezapojí do jakékoli formy sexuálního násilí, vč. genderově podmíněného násilí (např. nucená prostituce) a obchodování s lidmi. Jakékoli porušení v tomto ohledu bude signatáři ihned vyšetřeno a nahlášeno příslušným státním orgánům.
- c) Zákaz dětské práce, nucené práce a otroctví – Signatáři se zavazují, že v souladu s mezinárodním právem, vnitrostátním právem ČR a právem státu, na jehož území dochází k poskytování služby, během své činnosti neužijí ani se nebudou spolupodílet na otrocké či jiné nucené práci a na zaměstnávání dětí. Jakékoli porušení v tomto ohledu bude signatáři ihned vyšetřeno a nahlášeno odpovědným orgánům.

5. Integrita a transparentnost

- a) Signatáři se zavazují, že v souladu s vnitrostátní a mezinárodní úpravou nebudou přímo či nepřímo požadovat, nabízet, předávat či přijímat úplatek či jakékoli jiné nepřípustné výhody nebo vyhlídky na ně, které narušují řádné plnění stanovené povinnosti nebo jednání vyžadovaného od příjemce úplatku, nepřípustné výhody nebo vyhlídky na ně.

³ Ke standardům podrobněji příloha č. 2.

⁴ K pojmu civilista blíže příloha č. 3.

- b) Signatáři se zavazují, že budou vykonávat svou činnost transparentně, a s nejvyšší mírou profesionality a integrity.
- c) Signatáři se zavazují nezneužít svých odborných znalostí a zkušeností proti svému zaměstnanci, spolupracující osobě či zákazníkovi.

6. Odpovědnost

- a) Vzhledem k citlivé povaze výkonu činností v situacích ozbrojeného konfliktu, která může zasahovat do lidské integrity, uznávají signatáři nezbytnost stanovení jasných a zřejmých pravidel odpovědnosti.
- b) Signatáři zajistí, že jakékoli užití zbraně (mimo výcvik) jejich zaměstnanci či spolupracujícími osobami bude zadokumentováno, aby byl zjištěn čas a místo použití, popis události, identita a státní občanství osob zahrnutých do incidentu, související způsobená zranění či škody. Výsledná zpráva bude obsahovat i informace o případných přijatých opatřeních.
- c) Signatáři se zavazují neprodleně informovat příslušné státní orgány ČR a orgány v místě, kde k možnému porušení došlo, o jakémkoli podezření, že se jejich zaměstnanec, spolupracující osoba, dodavatel či obchodní partner dopustil protiprávního jednání, zejména pak válečného zločinu, zločinu proti lidskosti, zločinu genocidia, mučení, nedobrovolného zmizení, obchodování s lidmi, pašování zbraní či drog, dětské práce, sexuálního nebo genderově podmíněného násilí nebo nezákonného a svévolného vykonání poprav.

7. Zaměstnanci, bezpečnost a jejich práva a povinnosti

- a) Signatáři se zavazují, že zaměstnanci a spolupracující osoby budou vybíráni s nejvyšší mírou pečlivosti, a to s přihlédnutím k jejich bezúhonnosti, odbornosti, fyzické zdatnosti, morálním předpokladům a psychické odolnosti.
- b) Signatáři budou systematicky vyvíjet veškeré možné úsilí, aby jejich zaměstnanci a spolupracující osoby vykonávali požadovanou činnost v souladu s požadavky bezpečnosti práce. Zároveň se zavazují své zaměstnance a spolupracující personál informovat o všech rizicích vyplývajících z výkonu této práce.
- c) Signatáři nesmějí zaměstnancům či spolupracujícím osobám zadržet jejich cestovní doklad, a to ani s jejich souhlasem.
- d) Signatáři se zavazují vyvinout maximální možné úsilí k prověření svých zaměstnanců a spolupracujících osob za účelem ověření, že se tyto osoby v minulosti nedopustily protiprávního jednání, které by bylo porušením norem MHP či MPLP.
- e) Signatáři poskytnou svým zaměstnancům a spolupracujícím osobám veškeré nezbytné pracovní prostředky a ochranný materiál (např. helma, vesta) a zajistí nezbytný související výcvik (např. pravidelné školení v MHP a MPLP a výcvik v užití zbraně včetně pravidel tohoto užití).
- f) Zaměstnanci a spolupracující osoby se za každých okolností zavazují respektovat lidskou důstojnost. Zároveň ctí zásadu, že svým působením reprezentují svého zaměstnavatele, a tvoří tak jeho veřejnou pověst.

8. Klienti, zprostředkovatelé a dodavatelé

- a) Před přijetím závazku k poskytnutí služby se vzhledem k citlivé povaze výkonu činností SVBS v situacích ozbrojeného konfliktu signatáři zavazují vyvinout veškeré možné úsilí k prověření svého klienta (risk assessment) s cílem, aby svou činností nenapomohli k porušení či ohrožení míru a bezpečnosti, eskalaci konfliktu a porušení pravidel MPLP či MHP.
- b) V případě zapojení zprostředkovatele či subdodavatele do plnění závazku k poskytnutí služby se signatáři zavazují užívat pouze takové SVBS dodávající mezinárodní právo vztahující se k výkonu činností SVBS. Vodítkem pro takové posouzení může být deklarace dodržování

pravidel vyplývajících z Dokumentu z Montreux, Kodex ICoC či získání certifikátu ISO 18788:2015, ISO 28007-1:2015 apod.

- c) Signatáři se zavazují svého klienta vždy pravdivě a srozumitelně informovat o všech rizicích vyplývajících z jím požadované bezpečnostní služby. Za tímto účelem budou poskytovat odborné a objektivní informace o bezpečnostní situaci v plánovaném místě působení a návrhu přijímaných opatření.

9. Identifikace SVBS a registrace zbraní a munice

- a) Signatáři se zavazují, že během svého působení v situacích ozbrojeného konfliktu budou jejich zaměstnanci a spolupracující osoby a jejich přepravních prostředky vždy označeny tak, aby byli jednoznačně odlišitelní od státních ozbrojených či bezpečnostních sborů a dalších stran ozbrojeného konfliktu.
- b) Signatáři zajistí, že veškerý zbrojní a bezpečnostní materiál (zbraně, munice) bude užit a přechováván v souladu se zákonnými požadavky místa působení (registrace/licence). Signatáři dále zajistí, že jejich vývoz, dovoz či re-export bude vždy proveden v souladu s požadavky právního řádu ČR a dalších příslušných právních řádů.
- c) Signatáři se zavazují za žádných okolností nepoužívat zbraně a munici pocházející z nelegálního obchodování, a to při působení v jakékoli jurisdikci. V případě jakéhokoli podezření či zjištění, že jejich zaměstnanec či spolupracující osoba používá nelegální typ zbraně a munice, bude tento nelegální materiál ihned zadržen a signatáři se neprodleně obrátí na příslušné státní orgány k vyšetření.

10. Stížnosti

Signatáři se zavazují nastavit takové vnitřní procesy, které umožní odpovědné, transparentní, rychlé a efektivní vyřizování stížností zaměstnanců i stížností třetích osob. Cílem těchto procesů je zejména napomoci účinnému vyšetření stížností na porušování pravidel MHP, MPLP a vnitrostátního práva.

11. Implementace

- a) Signatáři se zavazují implementovat ustanovení těchto Pravidel do vnitřních předpisů a směrnic tak, aby bylo zajištěno jejich dodržování.
- b) Signatáři jsou odpovědní za vytvoření takové vnitřní kultury, která podporuje dodržování těchto Pravidel. SVBS budou požadovat, aby všichni její zaměstnanci byli náležitě proškolení v oblasti MHP a MPLP pro působení v situacích ozbrojeného konfliktu.

12. Závěrečné ustanovení

- a) Signatáři těchto Pravidel se dobrovolně a veřejně zavazují k zodpovědnému poskytování svých služeb, dodržování zásad vlády práva, k respektu k lidským právům všech osob a k pravidlům mezinárodního humanitárního práva, minimálně v tom rozsahu, jak jsou stanovena těmito Pravidly.
- b) Signatáři těchto pravidel prostudují a zvažují podpis Mezinárodního kodexu chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb přijatého v roce 2010.